

**Dintre del cicle de conferències «Santa Maria, segle xx», programat pel Museu Arxiu amb motiu de la commemoració del mil·lenari del primer document que esmenta Santa Maria, Carme Solà i Montserrat parlà dels anys de la postguerra.
Pel seu interès, transcrivim la conferència.**

SANTA MARIA, ANYS QUARANTA I CINQUANTA

PRESENTACIÓ

Suposo que la majoria ja em coneixeu. Vaig néixer l'any 1932, quatre anys abans de la contesa que marcà tan desagradablement la vida sencera del país, establint per a la història un abans i un després.

Com que, en esclatar la guerra, jo només tenia quatre anys, començaré a parlar de «després de la guerra», o sigui, a partir del 1939, quan jo tenia només set anys. Furgant en la memòria, tinc algunes visions d'aquella època, però, en comentar-les, he de dir que potser algunes no estaran adequadament situades en el moment exacte que varen succeir. Si això s'escau, demano disculpes.

Per centrar millor tots els records i vivències d'aquella època, abans cal fer un breu retrat del moment històric en què varen succeir, perquè és possible que no es puguin entendre si no es situen en el marc real d'aquells temps. Això ajudarà a trobar més normals moltes de les situacions que anirem comentant al llarg de la xerrada.

Farem, doncs, un breu repàs des de tres punts de vista diferents. Primerament, veurem com era la ciutat a principis dels anys quaranta, després, com es desenvolupava la vida parroquial en el mateix període i, finalment, quin era l'ambient familiar on jo vivia, perquè, d'alguna manera, va influenciar la visió i els judicis que tinc d'aquells temps.

PRIMER: LA VIDA CIUTADANA DESPRÉS DE 1939

Estem en plena època del «nacionalcatolicismo». S'havia acabat la guerra i s'havia d'estar bé amb l'Església. Molta gent anava a missa els diumenges al migdia perquè els veiessin. Eren els que en dèiem «catòlics de missa de dotze». Mataró, en aquells moments, era una ciutat petita. Tots ens coneixíem. Geogràficament, estava encerclada per les rondes. No havia començat el seu desplegament hortes i vials enllà. Encara no havia arribat la immigració, aquella que vingué massivament del sud d'Espanya i que començà a establir-se als barris de Cerdanyola i de Cirera. No havia arribat la revolució del sis-cents i, per tant, els diumenges i festes la gent no sortia de la ciutat. Com a tot el país, la vida era estàtica.

Com que tothom feia vida de ciutat, no es marxava, com ara, els caps de setmana. Foren temps ideals perquè sorgissin activitats de lleure promogudes per l'Església, o sota la seva empara, per omplir els dies d'oci, i d'aquí el gran èxit d'entitats com el Foment, la Sala Cabañes, la Saleta, els Lluïsos, la Coma, la Sagrada Família,... totes elles, de caire marcadament cristià i destinades a entretenir la gent.

També s'entén que, activitats pròpiament parroquials, com la catequesi, tinguessin lloc els diumenges després de dinar, a dos quarts de quatre de la tarda. Avui això seria impensable.

L'ensenyament estava majoritàriament en mans d'ordes religiosos, i les escoles públiques, que també n'hi havia, estaven dirigides, moltes d'elles, per persones creients. Recordem la comunitat anomenada de Donya Pilar, de les germanes Bertomeu, o l'escola Balmes, del Centre Catòlic, portada pel senyor Banet, tot i que aquesta darrera no era pública.

En aquella postguerra, tot afavoria el clima de respecte envers el fet religiós, fent que s'acceptés com a normal qualsevol manifestació religiosa, fins i tot en la via pública, com les processons, que aleshores eren abundants, o els actes de la Santa Missió, que es feien periòdicament a tot Mataró.

SEGON: LA COMUNITAT PARROQUIAL

A la ciutat, només hi havia dues parròquies, Santa Maria i Sant Josep. Encara passarien uns quants anys per haver-n'hi d'altres de nova creació. La de Cerdanyola, la parròquia de Maria Auxiliadora, va ser la primera, fruit, com hem comentat abans, de la gran arribada d'immigrants.

La Riera separava les dues parròquies antigues, i es respectava molt aquesta divisió territorial, especialment pel que feia als bateigs, casaments, enterraments i, fins i tot, per a l'assistència a la catequesi. «Vius aquí, doncs et toca aquí».

Santa Maria sempre havia semblat una parròquia de més categoria, potser per ser la més antiga, o bé per tenir el títol de basílica. Per sentir explicar, quan es va marcar la divisió territorial per la Riera, com que a la voravia que havia de tocar a Sant Josep hi vivien força famílies «de pro», que es deia llavors, es va acordar que tota la Riera pertanyeria a Santa Maria. I encara dura.

Hi havia una gran abundància de sacerdots que anaven sempre vestits amb sotana i tonsurats. La tonsura era una coroneta rapada al zero al centre del cap, que portaven des del moment que havien rebut els ordres menors. Va ser suprimida pel Concili Vaticà II. Era habitual que es cobrissin el cap amb un capell, generalment, anomenat bonet, de quatre becs, a l'interior de les esglésies, o bé un altre d'ala ampla per sortir al carrer. Quan venia el fred portaven un abric creuat, llarg com la sotana, o bé, en ocasions més solemnes, una capa, nuada amb uns cordons davant del coll. Aquesta capa els donava una gran distinció, sobretot, a aquells que sabien moure's amb una certa elegància. Tota aquesta indumentària els envoltava d'una aurèola diferenciada dels altres, potser un

xic superior, augmentada, a més, pel costum, en voga aleshores, del «besamà», acte que consistia, a saludar qualsevol clergue, a fer una lleugera inclinació de cap i se li besava la mà en senyal de reverència i acatament. Que lluny que queden tots aquests formulismes de les relacions tan igualitàries que mantenim avui dia amb els nostres sacerdots!

El fet de tenir tants capellans a la parròquia, propiciava que es celebressin moltes misses diàriament que, des de les sis o les set del matí, es succeïen cada mitja hora. Això sí, no sabíem res de misses vespertines o de celebracions anticipades. Tot això, vingué molt més tard. La participació en la Comunió era una cosa del tot separada de l'assistència a la Santa Missa. Cada quart d'hora, a l'altar del Santíssim, es distribuïa la Comunió durant tot el matí. Si estaves oïnt missa a la nau central, en sentir la campaneta que avisava que en aquell moment es procedia a donar la Comunió, t'aixecaves, anaves a l'altar del Sagrament, combregaves i tornaves al teu lloc anterior fins que s'acabés la celebració. Com us podeu imaginar, hi havia un continu moviment d'anades i vingudes que no contribuïa gaire al recolliment propi del que s'estava fent. També era habitual anar només a rebre la Comunió i tornar a casa sense l'assistència a missa. Calia que vingués el Concili perquè canviessin aquesta i moltes altres coses.

Eren èpoques d'una moral molt restringida. Encara estava vigent la norma que no permetia les dones entrar a cap lloc de culte sense cobrir-se el cap. Ens el tapàvem amb la mantellina, un tul negre transparent que admetia tota classe de models. Cada noia en tenia de molt diverses, i n'hi havia de totes classes, des d'un senzill tul, fins a les brodades a màquina o, fins i tot, les fetes a mà, per a les grans cerimònies. Quan s'estava de dol –hem de pensar que en aquells temps, quan s'havia mort algun familiar, durant una temporada totes les dones es vestien de negre, i els homes duïen corbata negra i braçal també negre, al braç de l'americana– la mantellina era de tul ribetejada amb una cinta negra i les que havien quedat vídues portaven un vel negre.

També s'exigia una gran decència en les formes de vestir. Les dones no podien dur pantalons, i tampoc no es podia entrar als temples ensenyant els colzes. Calia portar màniga llarga. Encara recordo que a Montserrat, a l'entrada de la basílica, hi havia un grup de voluntaris que feien posar a les turistes que anaven amb pantalons, unes faldilles superposades, que tornaven en sortir. Com que els braços havien d'estar coberts fins als colzes, pressuposava que sempre que anàvem a l'església a l'estiu, havíem de posar-nos un jersei o uns «manguitos». Els

«manguitos», en català maneguins, paraula que mai fèiem servir, eren unes peces de roba en forma de tub, amb una goma a dalt i a baix, que es posaven a l'avantbraç fins a tapar el colze. Acostumàvem a fer-los de la mateixa roba del vestit. Tampoc podíem entrar sense mitges les noies, ni sense mitjons les nenes. Durant uns anys, una de les tasques de les noies d'Acció Catòlica fou anar per torns, a l'estiu, a l'entrada de l'església, vetllant perquè es complissin aquestes normes de decència.

No es veia bé la barreja de sexes i, per tant, per evitar la promiscuitat a la platja, s'havien instal·lat, davant de cal Pilé, a la zona de Sant Simó, unes casetes de bany, una per als homes i una altra, a una certa distància, per a les dones, aquesta darrera, envoltada per un encanyissat, que arribava fins a trenc d'ona per tal d'evitar mirades provocatives. No parlem dels vestits de bany de les dones que, per decència, havien de portar faldilleta.

Totes aquestes consideracions serien vàlides per a qualsevol de les parròquies d'aquella època, però la nostra, Santa Maria, tenia una característica que la marcà profundament durant una colla d'anys. Acabava de perdre el seu rector, el Dr. Josep Samsó, vilment assassinat els primers dies de la guerra. Aquell fet, de per si prou colpidor, donà un sentit diferent a la vida de la comunitat. Incentivats pel record dels seus ensenyaments, homes i dones, nois i noies, actuaven moguts per un sentit de responsabilitat, d'unió, de força i de necessitat de posar en obra les seves ensenyances, que perdurà bastants anys.

No vaig conèixer el Dr. Samsó. Sé que em va batejar i que, en fer-ho, va dir que faria de mi una catequista. La catequesi era un dels seus ideals. Quan va morir, jo només tenia quatre anys. No en tinc cap record, però em vaig passar molts anys sentint a parlar a casa, al col·legi i a Santa Maria de tot el que feia o deia que s'havia de fer. Durant la meua infantesa i adolescència, contínuament sentia parlar d'ell com un líder i un guia que, malauradament, s'havia perdut. La seva memòria restà molt viva i impulsà moltes activitats durant la primera postguerra. Havia de ser un home d'una gran personalitat, amb do de gents, i molt convincent perquè, en els anys anteriors al seu decés, semblà una llavor que germinà fructíferament i abundantment un cop desaparegut. Només s'ha de veure la quantitat de matrimonis exemplars, molts d'ells amb nombrosa prole, que sorgiren al recer de la parròquia fruit de la seva doctrina i el seu ensenyament. L'ombra del Dr. Samsó es projectà a Santa Maria i la seva comunitat durant molt de temps, perquè ell havia forjat un estol d'homes i dones, nois i

noies que foren fidels al compromís cristià i contribuïren a tirar la parròquia endavant.

Sota la seva ombra i amb la presència i col·laboració d'una bona quantitat de sacerdots que havien estat a la parròquia amb ell, com mossèn Andreu, de qui parlaré més endavant, el doctor Pasqués, el doctor Castellà, mossèn Carmany, mossèn Corbatera, mossèn Alabau, mossèn Fargas, mossèn Colomer, mossèn Gorgs i d'altres, i amb un nucli de feligresos molt motivats per la formació rebuda pel rector assassinat, la comunitat enfoca un nou període de la mà de l'ecònom mossèn Joan Massó. Així estava la parròquia i és aquí on comencen els meus records.

TERCER: SITUACIÓ FAMILIAR

Hem parlat breument de com era la ciutat en aquells moments i també de la situació de la parròquia. Però per entendre millor les meves opinions, cal que es tingui en compte el prisma des del qual jo vaig anar observant els fets i en vaig prendre consciència. No veu de la mateixa manera la vida de Santa Maria aquella persona que es limita a anar a la parròquia per tal de rebre els Sagraments, que aquella qui, en la família, respira vida religiosa i totes les seves activitats extra-escolars giren a l'entorn de la vida parroquial. Jo vaig ser de les segones.

Els meus pares, que idolatraven el Dr. Samsó, no tenien altra vida que la família i la parròquia. La ideologia que els va inculcar, els marcà profundament fins al punt de pensar que havien d'enfocar l'educació dels seus fills a l'empara, únicament, de les activitats de caire marcadament cristià. Tota la resta era vetat perquè era considerat pecaminós. Mentre vàrem ser petits, vàrem créixer amb aquesta única visió del món, cosa que no ens féu pas sentir-nos desgraciats, perquè en l'ambient en què ens movíem i que ells propiciaven, la majoria de famílies tenien la mateixa manera de pensar. Els cinemes de la ciutat per a nosaltres no existien, com tampoc no coneguèrem mai les sales de ball tan habituals en aquells temps. La nostra vida girava a l'entorn de les grans celebracions religioses, com Setmana Santa, la Puríssima, Nadal i d'altres, i ens movíem en un radi d'acció que anava des de casa al col·legi, la catequesi, l'Acció Catòlica i el Foment, on sí que vàiem algunes pel·lícules, però sempre passades per la censura.

És normal, doncs, que el període comprès entre els anys quaranta i cinquanta, que equival a la meua infantesa i adolescència, l'hagi viscut plenament

Sortida del catecisme de Santa Maria (1950).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

involucrada als moviments i les activitats de la parròquia que ens ocupa. No és ara i aquí el moment de jutjar si foren o no els adequats; però els vaig viure així, i és des d'aquesta òptica que intentaré anar-los recordant i comentant.

Exposats ja els tres aspectes que poden ajudar a comprendre millor el judici que aniré fent de totes les vivències que se m'ha demanat que intenti reviure aquest vespre, passaré directament al tema de la jornada.

RECORDS I VIVÈNCIES

La Catequesi

Dels trets més característics que guardo del període dels anys quaranta i cinquanta, anem a pams, per davant de tot, la Catequesi.

És un dels primers records que jo tinc de Santa Maria. Situo l'acció als meus set o vuit anys, o sigui, a finals del 1939 o a principis de l'any següent.

Suposo que, un cop acabada la guerra, i tenint en compte que aquesta forma de docència havia tingut una importància cabdal en mans del Dr. Samsó durant els anys que regentà la comunitat, la catequesi degué ésser una de les primeres coses que es tornà a posar en marxa, en reprendre les activitats.

Tinc gravada a la retina la imatge de l'entrada a la catequesi els diumenges a la tarda, després de dinar. Em veig de la mà d'alguna de les meves tietes, venint pel carrer Nou, després d'haver dinat a casa dels avis, al carrer d'Isern. El repic de les campanes cridant-nos a la trobada, ens acompanyava tot el carrer d'Argentona i tot el carrer Nou. De cop, davant meu apareixia la façana de l'església, imponent, majestuosa, d'una grandària impressionant als ulls de l'infant que jo era en aquells moments, daurada pel sol de ponent i tancada tota ella per una gran reixa de ferro forjat. Era alta aquella reixa, més d'un metre per damunt de l'alçada d'una persona. M'impressionaven tots aquells barrots foscos i gruixuts, però en aquella hora de la tarda una munió de nens i nenes que arribaven de tots els carrers confluents, omplien de xerrameques i esmorteïen la grisor de tots aquells barrots negres de ferro. Hi havia molta quitxalla. Tots semblaven

contents. Aquelles rialles, la mobilitat pròpia de tants infants, la llum de tarda donant-los vida, les coloraines dels seus vestits, tot plegat, compagina una imatge que guardo amb emoció. Podria ser, per a mi, la primera que tinc de Santa Maria.

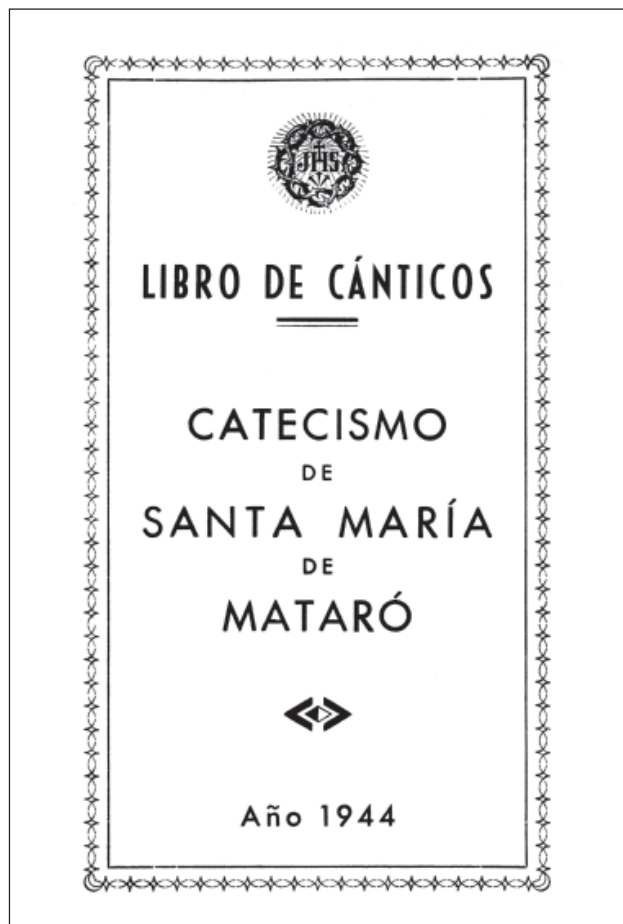
Tots, nens i nenes, ens reuníem a les portes de l'església. També els catequistes i el mossèn de torn, que suposo que en aquella època devia ésser mossèn Massó. Al punt de dos quarts de quatre sonava una campana i ens posàvem tots en files de dos, nois i noies separats i per rigorós ordre d'edat, amb els petits davant, i anàvem entrant, cada grup encapçalat pel seu catequista.

Caminàvem poc a poc, majestuosament o, almenys, a mi m'ho semblava, cantant «anem, anem a doctrina que el Bon Déu...». Ho fèiem pel passadís central en tota la seva llargada, fins que els més petits arribaven a l'altar major. Érem molts, feia goig de veure tan plena de nois i noies aquella nau central!

Per premiar la presència i incentivar la puntualitat, just a l'entrada es situaven dos catequistes que anaven repartint uns cartronets de color taronja, una mena de punts, que en dèiem «assistències».

Cartronet de vint punts, que en dèiem assistències, del catecisme de Santa Maria, validat els anys 1940, 1941 i 1945. Hi havia assistències de cinc, deu, vint i cent punts.
MASMM. Arxiu Catecisme de Santa Maria.

Un cop acabat el cant d'entrada, tots drets en formació al passadís central, el mossèn des de la trona ens donava la benvinguda i ens feia unes reflexions. Després, sempre conservant la fila de dos, els nois a l'esquerra i les noies a la dreta, anàvem cadascú a la seva secció. També ho fèiem cantant. Ens dividíem en grups de quinze o vint, segons l'edat, i ens col·locàvem en unes cadires que prèviament havien estat situades enfront dels altars laterals.

Les més petites, de la mà de la meua tia Carme Monserrat, a qui tota la vida vaig veure al front de la mateixa secció, anaven a la capella del Sagrament. Les de l'últim curs, les més grans, a la capella dels Dolors, amb la Joaquina Graupera, i les que, havent superat tot el procés de la catequesi, havien manifestat la seva voluntat de seguir com a catequistes, anaven a preparar-se amb la Dolors Matas on ara hi ha el despatx parroquial, fora de la nau de l'església. Als meus ulls, la Carme Monserrat, la Joaquina Graupera i la Dolors Matas eren les «factòtum» de la catequesi i les guardianes de les

Reproducció de la làmina o «quadro» *Obligacions dels pares vers els seus fills*. SAMSÓ i ELIAS, Josep, *Guia de Catequistes* (Barcelona 1955), p. 163.

Portada del *Libro de Cánticos* del catecisme de Santa Maria (1944). Els cants són en castellà, català (majoritari) i llatí. El Museu Arxiu conserva edicions en català impreses els anys 1926 i 1928.

MASMM. Arxiu Catecisme de Santa Maria.

ensenyances del Dr. Samsó. No estaven soles totes tres. Un bon grup de noies joves portaven amb responsabilitat les altres seccions. Pel seu cantó, els nois ho feien semblant. Per a mi, el cap més visible era en Jaume Comas. Mentre jo vaig assistir-hi, mai no va haver-hi barreja de sexes. Era tabú.

Hi havia moltes seccions, tantes com altars laterals, inclosos Sant Josep i el Roser i, a més, un a cada lateral de l'altar major. La catequista i la seva ajudant passaven llista, ens preguntaven la doctrina, que cada setmana havíem d'estudiar, i ens explicaven el «quadre». El «quadro», com l'anomenàvem nosaltres, era un cartell desplegable amb imatges bíbliques que ajudaven a completar l'explicació del catequista i, a la vegada, centrava l'atenció de nosaltres, els alumnes.

Tot això pressuposava una gran organització. Res no sorgia a l'atzar, perquè cada setmana el motiu del quadro a explicar era diferent i a cada una de les seccions també. A més, havia de coincidir amb el que s'havia preparat el docent. En aquells moments, no valoràvem la importància de la infraestructura que això representava, però, ara, en recordar-ho de gran, penso que tot el muntatge no sortia perquè sí. Abans hi havia hagut una

planificació, armaris per guardar el material, classificació, distribució..., i unes persones que, des de l'anonimat, la portaven a terme. Com que no tothom tenia les suficients qualitats per ésser responsable d'una secció, el Dr. Samsó havia aprofitat totes aquelles tasques de preparar cadires, repartir quadres, arxivar material o repartir les «assistències» per involucrar tota classe de persones en la tasca de la catequesi. D'aquesta manera, la catequesi era cosa de tothom.

De cop, sonava altra volta la campana i, novament en files, tornàvem al passadís de la nau central. No puc recordar si es feia alguna pregària o el mossèn ens dirigia algunes paraules, però sí que recordo vivament que tot s'acabava sortint cap al carrer amb el cant del «Tan bé que estem aquí...»

Jutjat amb els ulls d'avui, tot sembla massa portat per una normativa rígida i prefixada d'antuvi. Avui dia pretenem anar més per lliure, però, en aquell temps, allò va funcionar i no crec que ningú qüestionés si era o no l'adequat. Per la meua part, penso que, simultàniament en el temps, a l'escola també es donaven situacions similars, ja que quan baixàvem al pati, a l'hora de l'esbarjo, ho fèiem també en files i, abans que es donés l'ordre que es podia jugar, totes les alumnes, per classes i en perfecta formació, braç enlaire, entonàvem el «Cara al sol». Per tant, si a l'escola es feia així, tampoc ens devia estranyar tant que a la parròquia forméssim en files i cantéssim a l'uníson.

Al final de curs, en una festa especial al Foment, podíem bescanviar les assistències per presents, jocs educatius, colors, llibres... que s'exposaven durant uns dies, indicant cadascun d'ells el seu valor en assistències. No cal dir que, en aquell temps d'escassos recursos, tot això ens feia molta il·lusió i era la forma que s'estilava per fomentar la nostra presència a allò que ens formava cristianament.

Aquests són, a grans trets, els records que tinc de la catequesi.

Passem ara a altres vivències.

Quaresma i Setmana Santa

L'arribada de la Quaresma pressuposava un temps d'activitats característiques ben diferenciades de la resta de l'any. Començava amb la imposició de la cendra el dimecres i, a partir d'aquí, tots els diumenges al matí, al Foment, s'organitzaven unes xerrades, «les conferències quaresmals», de caire marcadament formatiu i religiós que, si mal no

recordo, organitzava la Lliga de Perseverança. La Lliga de Perseverança era una associació que tenia per finalitat promoure, divulgar i organitzar els exercicis espirituals de sant Ignasi de Loyola, molt en voga en aquells moments. Aquesta lliga, estesa per tot Catalunya, comptava amb un important grup d'homes militants, anomenats propagandistes, que eren els que es dedicaven a donar aquesta classe de conferències. Durant bastant de temps, diumenge rere diumenge, al llarg de tota la Quaresma, el Foment s'omplia.

I els diumenges a la tarda el Via Crucis, a Santa Maria, també molt concorregut. Els portants, els mateixos que avui ho fan el matí del Divendres Sant, anaven resseguint amb el Sant Crist les catorze estacions dins l'església. I un sacerdot anava fent una reflexió en cada una de les estacions, intercalant-ho amb el cant de «Per vostra passió sagrada...» La nau gran acostumava a omplir-se.

Per donar més sentit d'austeritat i penitència, fins al dissabte de Glòria es tapaven totes les imatges dels altars amb uns draps morats, els sants cristos inclosos. Això donava un aire molt tètric a tota la basílica. Trobàvem molt divertit, i l'esperàvem amb expectació, el moment en què el Dissabte Sant al matí, quan entonava el sacerdot el cant de *Glòria* de la missa, queien a l'uníson tots els draps morats que tapaven les imatges.

Però el plat fort de la Quaresma era la Setmana Santa. Començava el diumenge de Rams amb la benedicció de les palmes i palmons que encara es feia a l'interior del temple. Els dies feiners que precedien el Dijous Sant, teníem molta feina per preparar el Monument, que es feia on actualment hi ha la sortida cap a l'hort del Rector. Es muntaven unes escales de fusta i totes elles estaven plenes de rams de flor blanca, canelobres amb ciris i palmes i palmons dels que s'havien beneït el diumenge anterior. El dimecres, el dijous i el divendres a la tarda, si mal no recordo, es feia l'ofici de tenebres. A l'altar major es col·locava un gran canelobre amb sis ciris per banda, símbol dels Apòstols, i un de gran al mig que representava la Verge. I, a mesura que s'anaven cantant salms i pregàries, s'anaven apagant un a un tots els ciris fins a quedar només el de dalt de tot. En aquell moment, la quitxalla feia molta remor amb matraques, fasos i altres estris. Això s'anomenava «picar fasos» o «anar a matar jueus». No sé si va durar gaires anys, em sembla que fins a una reforma litúrgica de la Setmana Santa, a l'entorn del 1955, però això de «matar jueus» avui dia estaria del tot fora de context. Aleshores, ningú no hi trobava res d'anormal.

Monument de Santa Maria (c. 1950).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

els senyors només feien una lleu inclinació de cap i es treien el capell, aleshores encara se'n duia, i els altres només iniciaven unes poques paraules de salutació. «Anar a seguir» consistia a fer una visita als monuments de diverses esglésies. Amb la meua família anàvem al Cor de Maria, a Valldemia, a les «Siervas», a la Coma, a les Caputxines, a l'Hospital, a Santa Anna, a Sant Josep i a algun altre. Entràvem uns minuts a cada capella, suposo que els pares resaven, però nosaltres ens entreteníem badant en l'ornamentació. Al vespre d'aquest dia, hi havia l'Hora Santa de pregària davant del Monument.

L'endemà, Divendres Sant, a primera hora del matí, se celebrava el Via Crucis fins al cementiri, i a mig matí l'Ofici de Tenebres, molt llarg, amb totes aquelles pregàries del «flectamus genua», l'adoració de la Creu i el «Passio». A les tres en punt de la tarda, el sermó de les Set Paraules, que cada any s'encarregava a un predicador de renom, i acostumava a ser molt llarg, si més no, per la nostra mentalitat de criatures, ja que es feia una pausa a cada una de les set paraules i, per a nosaltres, per tant, representaven set sermons. A mitja tarda cap a casa a esperar la processó solemne amb els armats, els misteris i els penitents. Aquesta processó, juntament amb la de Corpus i la de les Santes, era molt concorreguda. El que més impressionava d'aquesta processó, a part de l'esplendor dels misteris i dels seus acompanyants, vestits amb les seves vestes o túniques corresponents, de colors diferents segons la confraria a què pertanyien, i amb la cara tapada amb la cucurulla de punxa, eren aquells penitents descalços, que arrossegaven cade-

L'endemà al matí, Dijous Sant, assistíem a l'ofici commemoratiu del Sopar del Senyor i la portada en processó de les Sagrades Formes al Monument. Aquest dia s'estrenaven els que havien de ser pendonistes per al Combregar general. A partir d'aquest moment, començaven els torns de vetlla fins al matí del divendres, en què es retirava el Santíssim. Es col·locaven uns reclinatoris al davant de tot, i homes i dones de les diverses associacions que es movien per la parròquia, s'organitzaven perquè no quedés cap estona sense algú que vetllés.

A la tarda d'aquest dia «s'anava a seguir». Era una tradició molt viva i tot un espectacle veure les famílies senceres mudades de cap a peus, les senyores amb mantellina de coixí i la seva peineta, i els senyors amb el capell que es treien cerimoniosament per saludar contínuament. D'aquestes mantellines llargues, també en deien mantons, i antigament cadascú es feia la seva. El Dijous Sant era el dia de lluir-les. Era tot un ritual, i per nosaltres molt divertit de saludar ara i adés les mateixes famílies, perquè quasi tothom feia el mateix recorregut, però com que eren dies de recolliment

Misteri de «Jesús troba la seva mare», dels Antics Alumnes de Santa Anna (c. 1955). S'hi observen els portants amb vesta i cucurulla grisa i faixa blava.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

nes, una o diverses, lligades a la cintura en una espècie de cosset d'esparg, i que anaven amb els peus descalços. El curs del seguici era molt llarg, i hi havia carrers que encara no tenien llambordes, cosa que feia que molts d'ells arribessin a la basílica amb els peus completament nafrats. Encara que de nom era un acte penitencial, el fet que els assistents anessin tapats de cara amb aquelles cucurulles, propiciava moltes bromes entre el jovent. Durant els primers anys quaranta, només hi havia una processó, la del Divendres Sant; després se'n feren dues, el Dijous i el Divendres Sant.

El Dissabte Sant al matí es celebrava la *Missa de Glòria*. Com que durant tota la setmana les campanes havien emmudit en senyal de dol i de respecte, s'esperava el moment que el celebrant entonés el *Glòria* per fer sonar de nou les campanes i fer caure els vels morats que tapaven les imatges. Com a criatures que érem, esperàvem aquest moment, que trobàvem molt divertit. Aquesta celebració posava punt final a l'austeritat que havia durat tota la setmana. Era tanta la influència del fet religiós a la societat en general, que durant els Dies Sants els cinemes tancaven i reobrien el dissabte. Eren sonats els «Estrenos del Sábado de Gloria». Durant la tarda del Dijous i tot el Divendres Sant, per respecte i per afavorir el recolliment, estava prohibida la circulació de cotxes. Això durà bastants anys, perquè jo, l'any 1961, en ocasió d'una intervenció d'en Josep, el meu marit, com que li varen donar l'alta mèdica el divendres, vàrem necessitar un certificat per poder venir en cotxe fins a Mataró. Com podeu veure, no s'assemblava en res amb la forma de commemorar la Setmana Santa actualment. Avui, les carreteres estan plenes i, per a tothom, són dies de lleure i de vacances.

La Junta d'Obra, les confraries i les administracions

La Junta d'Obra, formada per quatre homes, les dones en aquella època no comptaven, tenia cura de tot el que es relacionava amb l'edifici, «l'obra», de l'església. Era la mà dreta del rector, i portava el pes gestor i organitzatiu de tota la basílica. I també l'honorífic. Tenia molta rellevància.

Moltes de les activitats que al llarg de l'any es duïen a terme en la parròquia, les organitzaven les confraries. Recordo la de les Ànimes, responsable dels actes de Tots Sants i del Dia dels Morts, la de la Minerva, que tenia cura de les celebracions del Santíssim Sagrament, la del Roser, que promovia les festes de la Mare de Déu del Roser, pel maig i l'octubre, la de les Santes, que tenia cura de les festes de les Santes Patrones...

Totes les confraries tenien altar propi i una junta, la qual es deia administració.

Les administracions tenien cura de les diverses activitats que, al llarg de l'any, feien les confraries. Eren formades només per homes, generalment quatre, que sempre que es celebrava una missa important, com per exemple Corpus, Pasqua, Nadal, les Santes, i d'altres, seien en uns bancs col·locats perpendicularment a les cadires de la nau, enfront dels altars laterals. Aquests administradors, que a mi em semblaven molt seriosos i respectables, acostumaven a anar molt ben arreglats quan assistien a aquests actes i ocupaven aquests bancs, sempre al mateix lloc. Em sembla veure en aquests moments el que hi havia enfront de l'altar de Sant Isidre, gairebé sota la trona, que pertanyia a l'administració del Roser i que estava ocupat, entre d'altres, pel meu pare i el senyor Salicrú, pare d'en Manel.

La del Roser, per exemple, a més de tenir cura de l'altar, veritable joia del barroc, organitzava, durant tot el mes d'octubre, el rosari amb el cant dels goigs adients que aleshores dirigia mossèn Gorgs, i per la festa del Roser de maig, la benedicció de roses amb processó per l'interior del temple. Els administradors comptaven amb la col·laboració d'unes senyores, que anomenaven cambres, que setmanalment portaven flors per a l'altar. Mentre jo vaig ser petita, cada dissabte al matí alguna pagesa de la plaça portava les flors a casa, que les cambres recollien després de dinar i les col·locaven a l'altar. Les dues que ho feren durant més anys foren la senyora Angelina Brutau, mare de la Pepita Viladevall, i la senyora Carme Miracle. Sentien la confraria del Roser com a cosa pròpia, i hi dedicaven moltes estones totes les tardes del dissabte. Tenien cura de la sagristia, rentaven i planxaven les tovalles de l'altar i pagaven i canviaven setmanalment les flors.

Quan venia la diada de la benedicció de les roses, per al primer diumenge de maig, ens demanaven que anéssim als seus jardins i als d'altres amistats a recollir les flors per a la processó. Recordo haver anat a la masia de can Bartra, a la casa de les germanes Miralpeix, al carrer d'Argentona i a d'altres. Omplíem unes grans paneres de roses, que no eren pas com les que ara beneïm per Sant Jordi, tan ben cultivades, llargues i vermelles totes, sinó que hi havia tota una gama de colors, blanc, rosa, vermell, groc i, com que no eren cultivades, sinó de jardí, eren plenes de punxes, curtes i vincladisses. Cap al tard de la tarda del diumenge, es beneïen i se'n donava una a cada persona en el marc d'una processó per l'interior del temple.

Banc de l'Administració de les Ànimes (1750).
Museu Arxiu de Santa Maria. Secció Santes.
Fotografia Joan Castellà.

Els administradors també s'ocupaven dels confreres, que eren les persones que pagaven una quota per al manteniment de tots aquests actes i, al moment de la seva defunció, se'ls feia dir una missa.

L'administració de les Ànimes tenia cura de l'organització, al novembre, del Novenari d'ànimes per pregar pels difunts, i durant tots aquells dies instal·lava un gran banc amb dosser i una taula immensa al davant, on hi havia uns llibres grossíssims que els administradors remenaven contínuament, i no vaig arribar mai a saber què hi escrivien. Suposo que els feligresos devien encarregar i pagar misses per als seus difunts, i allà hi portaven el control. Aquells dies de difunts, tot en l'església es revestia de negre, i creava una gran atmosfera de dol, fet que contribuïa a incentivar més les pregàries pels que ens havien deixat.

Hi havia també el costum, entre les famílies benestants, de fer dir les «misses gregorianes». Eren trenta misses seguides, durant tot un mes, en memòria d'un difunt

Processó de les Santes (c. 1950).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

determinat. Però com que representava una despesa important, no tothom es podia permetre el luxe de fer-ne dir pels seus. Això creava diferències. Han canviat moltes coses, penso que algunes d'elles per bé.

L'administració de les Santes, com el seu nom indica, tenia cura d'organitzar tot el que feia referència a la seva festa, processó, ofici, novena... i recaptar fons per recollir les despeses que això ocasionava. Aquesta administració, avui encara segueix ben viva. És a ella a qui hem d'agrair que no s'interrompés la cantada de la *Missa de Glòria* de mossèn Blanch, que en aquells temps era a càrrec de l'Acadèmia Musical Mariana, amb seu al Foment, dirigida pel senyor Domènec Rovira, mort prematurament, i després per l'organista de la parròquia, mossèn Narcís Pagès.

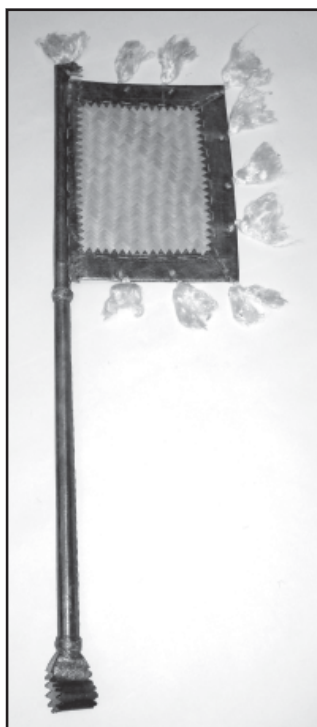
També organitzava la processó de les relíquies, que sortia la tarda del dia 27. Era feina seva nomenar els pendonistes, que sempre es buscava que fossin persones de renom, no tan sols a la ciutat, sinó també a la resta del país. Escollir les dues parelles de nenes que anirien a la processó vestides de santes, de màrtirs unes, i de glòria les altres. Per a les noies, era tot un motiu d'orgull haver tingut l'honor de ser nomenades per a aquesta distinció. Tasca seva era triar el predicador, organitzar la novena i fer-se càrrec de totes les despeses que la festa ocasionava. Així com avui, l'acte religiós més important de les festes de les Santes és l'ofici solemne, en aquella època el de més relleu era la processó. Hi assistia l'Ajuntament en pes, tot el clergat resident i molts altres de fora que tenien algun vincle que els unia a la ciutat. La Banda Municipal (aleshores encara en teníem), les trampes, els gegants i altres elements folklòrics, així com una gran quantitat de nenes vestides de santes i, no cal dir-ho, gran part de la feligresia,

Processó de Corpus (c. 1945).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

això sí, només homes. També els nens i nenes que havien fet la comunió aquell any, amb el vestit propi. Tot aquest seguici precedia els pendonistes i les relíquies, que eren portades sota tàlem per diversos sacerdots. Presidien l'acte tots els rectors de la ciutat revestits amb el preciós tern de les Santes. Aquest tern, regalat a la basílica durant les primeres dècades del segle xx, és fet tot recamat en seda, i fou confeccionat per noies i senyores mataronines que el brodaren al col·legi del Cor de Maria. La meua mare fou una d'elles.

Com que el 27 de juliol acostuma a fer molta calor, les autoritats i els senyors administradors portaven uns ventalls, que els regalaven, i que eren molt originals i vistosos. Consistien en un quadrat de cartró bellament ornat, amb motius de les Santes i envoltat de plomerets de color vermell i daurat, enganxat, rígid, a un pal de fusta tornejat. Són una vertadera joia d'art manual. Tinc entès que en aquell temps eren fets per mossèn Joan Colomer. Jo guardo com una relíquia els que va rebre el meu marit Josep mentre era a l'Ajuntament. Feien molta patxoca tots aquells senyors vestits seriosament, i portant a les mans aquells ventalls de coloraines.

L'endemà, dia 28, es celebrava un altre ofici, no tan pompós, i l'inici de la novena amb el cant dels goigs de mossèn Blanch.

L'administració de la Minerva o del Santíssim, a més de tenir cura de la seva capella, vetllava per l'èxit de la processó del Corpus, que era la que tenia més relleu de totes les que es celebraven a la parròquia. Aquell dia sortia la custòdia gran, sota tàlem, acompanyada de tot el clergat i amb l'assistència de tot el

Ventall que es repartia a la processó de les Santes. Inicis segle xx.

MASMM. Secció Santes.
Fotografia Joan Castellà.

consistori i gran quantitat de fidels de totes les associacions que es movien per la parròquia. Recorria els carrers més importants i, al seu pas, es tiraven flors, sobretot ginesta, paperets i serpentines. La festa del Corpus estava molt associada a la ginesta. Al matí d'aquell dia, ens enfilàvem pels turons dels voltants i recollíem la ginesta que, desfullada, guardàvem en uns cistells, i a l'hora de la processó abocàvem al pas de la Custòdia. La gent posava cadires al llarg de tot el recorregut per veure passar el seguici, i una estona abans unes persones amb coves de boga a les mans venien els paperets i les serpentines als espectadors. Eren típics aquests personatges, però, com tants d'altres, són figures que han anat desapareixent. Era tanta la importància que es donava a les manifestacions d'exaltació de l'Eucaristia, que no n'hi havia prou amb la processó del dia de la festa, sinó que encara es feia la de la vuitada que, molt més reduïda en nombre de gent, recorria els carrers propers a la basílica.

També organitzava el «Combregar General», que era l'acte de portar en processó la comunió als malalts que estaven ingressats a l'Hospital, perquè poguessin complir amb el precepte de «combregar una vegada a l'any, almenys per Pasqua». Com que s'exigia estar en dejú des de la mitjanit anterior per prendre l'Eucaristia, aquest acte es feia de bon matí, el diumenge després de Pasqua o de Pasqüetes. Aquell dia, tot l'Hospital era una festa. Malats i familiars acollien amb fervor els capellans i acompanyants que s'anaven distribuint per les diferents sales i, un cop acabat l'acte, es tornava en processó cap a la basílica. Es tornava pel Camí Ral, la Riera i el carrer Nou i, tant en baixar com en pujar, precedien la processó dos escolans que feien sonar unes grosses campanes manuals, seguits de seglars i sacerdots amb ciris a la mà. M'agradava aquella olor de cera, acompanyada del dringar de les campanes el

Processó del Combregar General (c. 1960).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

matí del diumenge pujant Riera amunt. És una olor que enyoro, la de la cera pels carrers. Presidia la comitiva el pendó de la Minerva que acostumaven a portar tres nuvis, o sigui, tres persones de la parròquia que s'haguessin casat aquell any. Aquests també presidien l'ofici del Dijous Sant i la petita processó de portar el Santíssim al Monument.

ELS SAGRAMENTS

Bateig

El bateig es feia indiscutiblement al baptisteri. En aquella època, era situat a la part més baixa del campanar, entrant a la nau central, a la dreta. Sempre era individual, no coneixíem el comunitari, i acostumava a ser el diumenge a la tarda després de la catequesi. Si n'hi havia més d'un, es feien un darrere l'altre, mai junts. Encara em sembla veure la persona que se'n cuidava, la senyora Matilde Font, baixeta, rodoneta, amb ulleres, atenta i servicial, que tenia cura d'obrir i tancar el baptisteri i procurar que no faltés la sal, el ciri, la caputxeta que es posava sobre el cap del nadó, i els altres

estris necessaris per a la celebració de l'acte; a la vegada, orientava els padrins i familiars en el decurs de la cerimònia. Als infants se'ls posava tres noms, el primer i el segon els padrins, i el tercer el sacerdot que batejava. Acabada la cerimònia, uns cotxes tirats per cavalls esperaven a la plaça de Santa Maria i passejaven la canalla fent una volta pels carrers de Mataró, acabant a la casa del batejat, on s'acostumava a convidar amb xocolata desfeta, melindros i els tradicionals confits. Era un acte molt festiu i dedicat especialment a la canalla.

Com que el bateig s'acostumava a fer molt aviat, ja que es tenia la idea que era molt important que l'ànima de l'infant fos purificada del pecat original tan prompte nasqués, la mare que estava convalescent del part, no hi assistia. Per tal motiu, uns dies més tard es feia la purificació de la mare i la presentació al temple de l'infant. L'acte es feia un dia feiner, a mig matí, quan no hi havia ningú a l'església. Novament, apareixia la figura de la senyora Matilde. Posava un reclinatori al capdavant de la nau, i impressionava aquella immensitat, sense massa claror, solitària, en aquelles hores, on s'agenollava la mare portant un ciri encès en una mà i aguantant el nadó amb l'altra. Allà, davant de la pica de l'aigua beneïda, el sacerdot de torn resava unes oracions de purificació i, seguidament, es passava a l'altar del Santíssim per oir missa. Aquell dia també acompanyava a la partera la llevadora, que no cal dir que també havia acompanyat l'infant el dia del bateig i, tant a ella, com a la senyora Matilde, era tradicional que se les acomiadés amb sengles propines. No sé fins quan va durar, perquè amb la mentalitat d'avui

Mossèn Antolí Vancell durant la cerimònia d'un bateig. L'escolà és Antoni Gallego Vidal (c. 1950). MASMM. Arxiu d'Imatges.

Els cotxes de bateig al carrer dels Àngels (ara carrer del Portal de Valldèix) (c. 1945). MASMM. Arxiu d'Imatges.

costa molt de comprendre que, després de ser mares, les dones s'haguessin de purificar. Però era així, i jo personalment almenys hi vaig anar per dos o tres naixements.

Confirmació

Actualment s'administra el Sagrament de la Confirmació cap al final de l'adolescència, abans d'entrar a l'edat adulta, i es demana al confirmant que prengui consciència del seu compromís cristià. Aquest és el sentit del sagrament. En els anys quaranta, no tinc pas memòria que es fes així.

No s'administrava la confirmació gaire sovint, però quan es va fer per primera vegada després de la guerra, fou un acte que omplí tota la basílica. Va ser un gran esdeveniment i, tant a les famílies, com a les escoles i la catequesi, se'n va estar parlant molt de temps abans. Jo vaig ser confirmada en aquesta celebració massiva. L'església de Santa Maria era plena de gom a gom, i es va confirmar gent de totes les edats, perquè feia molts anys que no hi havia hagut confirmació a la parròquia. A casa meva, ho vàrem fer tots els germans nascuts fins aquell moment, i també la noia que ajudava la mare en les tasques de la llar. No recordo que ens preparessin, només calia passar pel despatx parroquial, comprovar la fe de baptisme i apuntar-se. Com que era una celebració tan poc usual, va crear una gran expectació. La vinguda del bisbe ja pressuposava quelcom poc habitual. Llevat d'aquesta, que m'ateny perquè jo n'era part, no tinc memòria de cap altra fins a les noves formes actuals molt més racionals.

Eucaristia

Eren els temps que per anar a combregar calia observar el «dejuní eucarístic», que consistia a no haver pres res de menjar, ni de beure, des de les dotze hores de la nit anterior. Això propiciava les misses a primera hora del matí.

En aquella època, la participació de l'Eucaristia estava del tot separada de la celebració de la Santa Missa. Ja he comentat abans el costum que hi havia de distribuir la Comunió cada quart d'hora a l'altar del Santíssim, independentment de si s'estava celebrant missa o no. Eren dos actes que res tenien a veure l'un amb l'altre. Almenys, així es feia.

Dins d'aquest apartat, vull fer un comentari sobre les celebracions eucarístiques, també anomenades misses. Als anys quaranta, no tenien res a veure amb les formes actuals. En primer lloc, eren en llatí, per tant, el poble no entenia res, quedava al

marge del que es feia i es deia a l'altar. Per acabar-ho d'adobar, el sacerdot estava d'esquena als feligresos, per tant, amb molt distanciament. A causa d'això, era normal que cadascú portés un missal per poder seguir les parts de la missa en el propi idioma. Avui dia, no se'n veu ni un. També era habitual, sobretot entre la gent més gran, d'anar resant el rosari, o bé altres pregàries, mentre el sacerdot anava desgranant les seves oracions. No hi havia cap mena de comunicació entre celebrants i oients. Per oficiar la Santa Missa, el sacerdot anava revestit amb l'alba, que és una túnica blanca, aleshores molt ornamentada a la part baixa, amb puntes al coixí o altres classes de brodats, i casulla, amb forma de guitarra, que canviava de color segons els temps litúrgics. Podia ser morada, verda, vermella, blanca o, fins i tot, rosada o blau cel; era negra en les celebracions de difunts.

Penitència

Repartits per tot el recinte de l'església, hi havia molts confessionaris, cadascun amb el seu propi confessor, i ens confessàvem molt sovint. No se'ns havia parlat mai de celebracions comunitàries. El concepte pecat era molt viu en totes les classes de formació. Ens parlaven molt del pecat, que dividien en mortal i venial. Qualsevol falta era pecat, i si la teva consciència et deia que estaves en pecat mortal, no et podies acostar a la Comunió. Un tema recurrent era l'infern i les ànimes que estaven allà cremant. S'intentava que actuéssim pel temor al càstig, en aquell moment representat per les flames de l'infern. Sempre recordaré una de les làmines de catequesi en la qual es veia un nen envoltat de flames vermelles, cremant-se a l'infern, per haver anat a combregar estant en pecat mortal. Ens educaven i formaven amb una gran por al pecat, però, sobretot, ens feien creure que qualsevol cosa ho era. Tot això creava un mal estat de consciència que obligava a anar molt sovint al confessionari per la por als càstigs que ens anaven inculcant. Sortosament, la mentalitat dels educadors ha anat canviant i s'ha anat adequant a les noves directrius de l'Església. Això ha estalviat a molta gent una gran quantitat de patiments d'ordre moral.

Extremaunció

Durant aquests anys, no hi havia celebració comunitària de l'extremaunció. Quan les famílies tenien un malalt greu a casa, trucaven a la parròquia, o bé al mossèn que coneixien més, i aquest acudia a la casa familiar per administrar el viàtic.

No obstant això, també hi havia famílies molt marcadament cristianes que feien el viàtic

solemnement i, aleshores, sortien de la basílica, un o diversos capellans, revestits, acompanyats d'escolans i alguns dels familiars més propers i, al so d'unes campanes que tocaven els escolans, es dirigien pel carrer a la casa del malalt. Al seu pas, la gent s'agenollava. Tinc gravats en la memòria el viàtic de la senyora Rosina Gallifa, veïna de casa, al Carreró, i del que anà a casa dels senyors Mayol, al davant de casa.

Quan el viàtic arribava a la casa del malalt, s'acostumava a preparar l'habitació amb ciris i es posava sobre el llit una tela de fil, generalment molt brodada i amb puntes al coixí, que s'anomenava «tovallola de combregar». En aquell temps, quan pràcticament totes les noies brodaven, moltes se la feien per a l'aixovar. Cada casa tenia la seva, i a vegades s'heretaven d'algun altre familiar. N'he vist de molt boniques, però, desgraciadament, és una cosa més que resta perduda en l'oblit del temps.

També podríem parlar aquí del ritual lligat a la mort. Per començar, avui ja no sonen les campanes anunciant la defunció d'algú. En aquell temps, quan això succeïa, el seu so planyívol s'escampava per tots els voltants de l'església. Els entesos coneixien si era home o dona pel nombre de batecs. Des dels anys quaranta fins avui, tot ha canviat moltíssim. Si ara enterrament i funeral es concentren en un sol acte, anys enrere eren dues manifestacions completament separades. A l'enterrament, només hi anaven els homes. Aquests i els sacerdots s'aplegaven al voltant de la casa del difunt i, des d'allà, formant comitiva pel mig dels carrers, seguint el cotxe del mort, es dirigien a la porta de l'església. Allà els esperaven més sacerdots, revestits amb capes pluvials negres, idònies per a la cerimònia, portant unes atxes grosses enceses i es cantava un respons. Segons les possibilitats econòmiques de la família del difunt, el cotxe era més o menys luxós, i era tirat per més o menys cavalls; també el nombre de capellans pujava o baixava, depenent de l'almoïna que se'ls donava.

Fet això, la comitiva enfilava cap al cementiri. Com que estava formada per homes en files de quatre o cinc persones, s'aprofitava l'avinentsa per parlar de tots els temes d'actualitat. Era un lloc de bones trobades i converses agradables. En arribar a l'esplanada de les Caputxines, el seguici s'aturava i s'acomiadava el dol per primer cop. Acomiadar el dol significava que els familiars més directes, posats en semicercle, anaven rebent, un a un, les manifestacions de condol de tots els assistents. Aquests tornaven a casa seva, així com també els sacerdots. Els més íntims seguien fins al

cementiri, on s'acomiadava el dol per segon cop. Avui dia seria impensable, donada la circulació actual, d'ocupar els carrers d'aquesta manera.

Uns dies després, es celebrava el funeral. A aquest acte, hi podia assistir tothom, homes i dones, però com que els homes ja havien complert anant a l'enterrament, només hi anaven aquells que veritablement se sentien compromesos. A Santa Maria es feien en general a l'altar major o a la capella dels Dolors. A més, quan el funeral era molt sonat, es celebraven també misses alhora en dos altars laterals que hi havia a nivell de la nau, a banda i banda de l'altar major, un dels quals em sembla que en deien, o era, l'altar de les Ànimes.

Homes i dones estaven separats, a banda i banda del passadís central, tant a la nau com a la capella dels Dolors. En l'ofici funeral es repartien unes candeles que s'encenien, penso que durant l'evangeli, i que en l'ofertori, el sacerdot baixava al peu de l'altar, acompanyat de dos escolans, que portaven uns cassons o galledes grans, i tothom s'acostava cap al celebrant, suposo que devíem de besar-li l'estola, i donàvem la candela a l'escolà, que es cuidava d'apagar-la al cassó. Sempre he pensat que aquest ritual no tenia altra finalitat que passar per davant dels familiars, situats en els primers bancs, i així fer palesa l'assistència a l'acte. No s'acostumava a cantar en llengua vernacle, com avui, i per tant, els sacerdots entonaven el respons i les absoltes en llatí, «el gori-gori» que deia el poble, i amb aquest cant s'acomiadava l'acte.

El matrimoni

Totes les parelles que havien pensat de celebrar en breu el seu matrimoni, havien de passar per les amonestacions matrimonials. El fet consistia en què, durant tres setmanes consecutives, a les portes de l'església apareixien unes llistes amb el nom i la procedència dels futurs contraents. Tenien per missió d'informar els feligresos del proper enllaç, perquè, si algú en coneixia algun impediment, pogués informar degudament. Si passada la primera, la segona i la tercera amonestació no havia sorgit cap veu en contra, el procés per celebrar el matrimoni podia tirar endavant. A casa nostra, el costum s'ha perdut, però en algunes parròquies de poble encara s'estila.

No recordo haver assistit a gaires casaments en aquella època. Se'n feien a la pròpia parròquia, però també era molt habitual fer-ho en capelles foranes. El que sí que era costum, sobretot si era de persones conegudes, era anar a esperar la sortida, principalment si el casament es feia al migdia.

ELS MOVIMENTS DE JOVES

Les Filles de Maria

Totes les noies solteres en aquells moments formàvem part de les Filles de Maria. Devia ser un moviment que venia de temps llunyans, perquè, a més de ser portat per persones molt velles, als meus ulls, quan furgo en la memòria, em ve al cap la lletra d'una cançó que no sé quan la cantàvem, si en acabar la missa, o en algun acte especial. La seva lletra ja diu prou de la mentalitat de l'associació. Diu així: «Si el dimoni em para llaços, jo altres llaços cercaré, oh Maria en els teus braços, és segur que hi dormiré, tot dient com qui somia: Jo sóc filla de Maria». No quedava aquí, totes les estrofes tenien una temàtica semblant. Mentre jo vaig ser jove, les ànimes d'aquesta associació eren les germanes Esquerra, sobretot, una d'elles, la tia Lola, com la coneixia tothom, que regentava una botiga d'objectes religiosos i llibreria al carrer de Santa Maria, la Gràfica Fides.

No tinc record d'haver assistit mai a cap reunió, però sí que pagàvem una quota i que el dia de la Immaculada celebràvem una missa solemne, a les vuit del matí, a Santa Maria. La missa de les noies, en deien, però, en realitat, era la missa de les Filles de Maria. Era una celebració molt concorreguda i era tradicional d'estrenar l'abric de la temporada en aquell acte. També durant el mes de maig, que era dedicat a la Verge, anomenat «mes de Maria», organitzaven diàriament a l'altar de la Immaculada les pregàries i la missa corresponent. Les Filles de Maria, com a associació, desapareixerien aviat.

Les congregacions marianes

No parlaré de què eren les congregacions marianes perquè la veu d'en Jordi Buscà, més autoritzada que jo en aquest tema, us en parlarà dijous que ve. Només us diré com les veia jo en aquells anys.

Com a nenes o adolescents, no sabíem massa què feien els nois a la Congregació. Els vàiem sempre al voltant de mossèn Andreu, un sacerdot dedicat en cos i ànima a la formació del jovent, i ens cridava l'atenció el fet que sempre que assistien a un acte religiós, fins i tot per anar a combregar, es posaven al coll una cinta molt ampla de color blau al capdavant de la qual penjava una grossa medalla. Els anomenàvem «els marianos».

Una de les activitats més significatives de la Congregació mariana era l'assistència a la

«sabatina». La sabatina era un acte que es feia el dissabte, cap al tard de la tarda, dedicat a la Mare de Déu, i que s'acabava amb el cant de la Salve. Recordem que el dissabte era el dia dedicat a la Verge, cosa que ens inculcaven molt en aquells temps (al col·legi també, cada dissabte totes les alumnes, abans de plegar, baixàvem a la capella i cantàvem la Salve). A aquella hora del capvespre, feia goig veure Santa Maria plena de nois i joves resant i cantant. Les noies no hi assistíem, però per veure i trobar els nois ens hi deixàvem caure, tot dient que anàvem a confessar o a fer la «visita».

Es movien molt pel Foment, que era com un apèndix de la parròquia i on organitzaven vetllades per a la Puríssima, la seva patrona, i moltes altres activitats sempre dirigides per mossèn Andreu, veritable ànima de la Congregació. Aquest vivia al carrer Nou, molt a prop del Foment, i la seva casa estava sempre oberta als nois de la Congregació. No sé gaire de la seva organització, tan sols que estaven sota l'advocació de sant Lluís Gonzaga i, per això, també els anomenàvem «lluïsos», i que el seu president tenia el títol de «prefecte», nominació que ens feia molta gràcia i que es distingia dels altres portant blanca la cinta de la medalla.

Acció Catòlica

Aquest moviment, impulsat per Pius XI l'any 1922, va arribar a la nostra parròquia a la postguerra, impulsat per un vicari, el Dr. Fortià Peitx. Acció Catòlica arrelà més intensament entre les noies que els nois, ja que ells estaven quasi tots enrolats en les congregacions marianes que ja venien funcionant des d'abans de la contesa.

Per mitjà d'unes reunions anomenades cercles d'estudi, es pretenia de formar els laics i aconseguir que col·laboressin amb els sacerdots en l'apostolat seglar. La part femenina estava dividida en tres grups, segons l'edat, benjamines, aspirants i noies. La primera cap visible, veritable impulsora del moviment a Santa Maria, fou la Carme Estrany que, a part del seu gran poder de persuasió, tenia una capacitat extraordinària per dirigir i coordinar-ho tot. Ella va captar l'essència del moviment i es va cuidar d'escollir i formar les primeres educadores.

Com que a la parròquia no teníem massa lloc per a les reunions, les fèiem als locals de la Coma, al darrere del col·legi, on hi havia el Patronat Escolar Obrer. Vaig passar per tots els estaments, benjamines, aspirants i noies. Acostumàvem a fer les reunions els diumenges al matí i, en acabar, ens quedàvem a jugar en aquell pati immens que dona a la baixada d'en Massot fins a l'hora de dinar. Es

feien assemblees d'arxiprestat i també diocesanes, ja que el moviment estava molt jerarquitzat. Cal dir que va ser molt viu a Santa Maria, i durant una colla d'anys foren moltes les noies que hi estigueren integrades. A partir del Concili Vaticà II, aquest moviment entrà en franca decadència.

Tot aquest jovent, congregants, nois i noies d'Acció Catòlica, es movien molt per la parròquia i organitzaven coses conjuntament. Una d'elles era l'esbarjo del pati dels Lluïsos, on els diumenges a la tarda, a l'estiu, es feien sardanes, i a l'hivern uns pastorets, preludi dels que uns anys més tard, amb tant d'èxit, es feren a la Coma. També, de tant en tant, fèiem excursions.

Com que l'església havia quedat molt malmesa durant la guerra i calia recaptar diners per reconstruir l'altar major, s'organitzà una tómbola. No va ser una tómbola qualsevol, d'aquelles de rebotiga. Fou una tómbola amb cara i ulls. Es féu als locals d'un establiment que la família Soler tenia a la Riera, l'artèria més comercial de la ciutat en aquells moments, i es féu durant els dies de la fira. No cal dir que tot aquest jovent que es movia per la parròquia treballà de valent durant els mesos anteriors a l'obertura i durant les fires, atenent les vendes de butlletes i la donació d'objectes. No sé si fou molt beneficiosa per a les arques parroquials, però sí que puc dir que va ser una activitat que aglutinà molt jovent a l'entorn de la parròquia durant una bona temporada.

EL CAMPANER

El campaner, el senyor Pinart, era una figura important en la vida parroquial d'aquella època. El nom de campaner li venia de la missió principal que tenia encarregada de tocar les campanes, però, al mateix temps, era el responsable de moltes altres coses, com cobrar les cadires. A l'església no hi havia bancs, com ara, sinó unes cadires de boga a tot el llarg de la nau. Eren singulars aquestes cadires, ja que al damunt del respallier tenien una fusta plana que permetia deixar alguna cosa a sobre a la persona que seia al darrere. Estaven unides de quatre en quatre per un travesser, talment formant un banc. Doncs bé, a cada acte religiós passava el campaner i cobrava la cadira, o sia, una quantitat per l'ús d'aquell seient.

Ambdues coses li exigien molta dedicació. Hem de tenir en compte que en aquells temps la missa major, les defuncions, la catequesi, els viàtics i altres actes parroquials, tot estava senyalat pel toc de les campanes. Un to auster i planyívol

El campaner Josep Pinart i Font.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

anunciava una defunció, un dringar alegre i festiu ens cridava a catequesi, un so més majestuós a Missa Major, i així successivament. Era bonic i sentimental el llenguatge de les campanes, i quan ho recordo lamento que s'hagi anat perdent.

L'obligatorietat de tocar les campanes i cobrar les cadires, li exigia una presència constant. Dubto que tingués un dia de lleure, aleshores, això no s'exigia com ara. Havia vingut, per sentir dir, d'Argentona, de la mà del Dr. Samsó, per qui sentia una gran veneració i era la seva mà dreta en les tasques de manteniment de la basílica. Així, obria i tancava les portes, tenia cura de la sagristia, ordenava les cadires (per a la catequesi, les col·locava de cara als altars laterals) i tot allò que sorgia d'imprevist.

Era pacient el senyor Pinart, encara que nosaltres, com tots els infants, moltes vegades el devíem fer enfadar. Jo el recordo com una figura humil, dòcil i, sobretot, servicial en tot allò que feia referència a la parròquia. El seu bon fer, la seva discreció i la seva disponibilitat, el feren imprescindible durant tota una colla d'anys per a la bona marxa de la parròquia. Si amb la meua mentalitat d'infant mai no vaig reconèixer la importància de la seva dedicació a la nostra església, ara que tinc ocasió vull que quedi constància de l'agraïment que li devem els feligresos de Santa Maria.

ACTES I COSTUMS QUE S'HAN PERDUT

N'hi ha molts, no puc pas comentar-los tots. En citaré uns quants.

Primers divendres de mes

L'any 1920 s'havia canonitzat santa Margarida Maria d'Alacoque. Aquesta santa havia predicat molt la devoció al Sagrat Cor de Jesús. Durant una colla d'anys, les seves ensenyances varen estar molt en voga per tot el país. Segurament, aquest és el motiu que la tinguem representada en una de les pintures del Sagrament. Per promoure aquesta devoció deia que el Sagrat Cor li havia promès que totes aquelles persones que combreguessin durant nou primers divendres de mes seguits, no moririen en pecat. Com que feia relativament pocs anys de la seva canonització, aquesta idea estava molt vigent i, per tant, la participació mensual en l'Eucaristia que ella havia pregonat, era molt viva al començament de la postguerra. Era una pràctica que se'ns recomanava sovint a la catequesi i a l'escola, un costum molt habitual. Cada primer divendres de mes, el nombre de persones que anaven a combregar augmentava considerablement. Mossèn Carmany, que era l'encarregat d'administrar diàriament la Comunió, tenia molta més feina. Avui, ni se'n sent parlar.

Anar a «fer la visita»

Ja he comentat al llarg de la xerrada que la devoció al Santíssim estava molt arrelada. Tant es així, que se'ns inculcava que, com a cristianes, a la tarda, era bo que passéssim un moment a «fer la visita», o sia, entrar una estoneta a qualsevol església on hi hagués un Sagrari i fer uns moments de pregària. En aquella època, les esglésies estaven obertes tothora. Com que per entrar al temple se'ns exigia la mantellina, sempre en dúiem una de petita, rebregada a la butxaca. Aquest costum no era exclusiu del jovent, sinó que també el practicaven els adults. Tant a la capella del Santíssim de Santa Maria, com a la de Sant Josep, a la tarda, hi havia un moviment continu d'entrades i sortides.

El cor parroquial

La participació dels fidels en la litúrgia era molt minsa. El poble no cantava o cantava poc. Per poder donar una mica de relleu a les cerimònies, ens valíem del «coru parroquial». Dic «coru», perquè sempre l'havia sentit anomenar així, amb aquest vocable castellanitzat. El cor o «coru», com vulgueu dir-li, estava format per un grup de persones, dones totes, que acostumaven a col·locar-

se en els quatre o cinc primers bancs de la nau central, a l'extrem dret, prop d'on ara hi ha l'orgue. Estaven carregades de bona fe, però la seva educació musical tenia molt que desitjar. No sé si tenien qui les dirigia o assajava, però eren les veus que es deixaven sentir en totes les celebracions parroquials, i amb la seva bona fe contribuïen a donar més esplendor als actes de culte. S'anomenaven el grup del «cant del poble».

Les quaranta hores

Com que la devoció al Santíssim Sagrament estava molt estesa per tota la ciutat, els diferents temples s'havien posat d'acord per tenir exposat el Santíssim permanentment. Cada església ho feia durant quaranta hores, d'aquí ve el nom que la devoció tenia, al llarg de tres o quatre dies, i anaven enllaçant l'una amb l'altra. Això pressuposava que tocava a Santa Maria quasi una vegada cada mes. S'exposava el Santíssim al matí, a l'altar major, i es reservava a la tarda, i mentre estava exposat hi havia uns torns de vetlla i de pregària que anaven canviant cada hora. Les persones que vetllaven, dues com a mínim, es col·locaven en uns reclinatoris i cadires de vellut vermell situades davant de l'altar major, a baix de les escales. Cada persona tenia assignat un dia i hora, que eren fixos i no canviaven mai.

Per exemple, la meua àvia tenia el segon dia, de cinc a sis de la tarda. Si no hi podia anar per qualsevol circumstància, ella mateixa s'havia de buscar una persona suplent. La de vegades que a mi, o a qualsevol de les meves germanes, ens havia tocat suplir-la. Tot això era possible en un temps en què les dones acostumaven a estar a casa i la religiositat era molt intensa. Avui, trobar vuitanta persones compromeses a passar una hora de pregària davant del Santíssim, seria una tasca molt difícil.

Els set diumenges a Sant Josep i el mes de Maria

De la mateixa manera que es practicaven els primers divendres de mes perquè el poble creia que així no moriria en pecat mortal, també pels voltants de la festivitat de Sant Josep, patró de la Bona Mort, es feien els «set diumenges». Per aconseguir el seu favor en l'últim moment de la vida, hi havia la creença que calia resar unes oracions estipulades durant set diumenges seguits. No tinc la certesa de si es feia els diumenges anteriors o posteriors a la festa del sant, però sí que era habitual, després del rosari, resar «els set diumenges».

El mes de maig

El mes de maig està dedicat a la Verge i, per això, d'aquest mes se'n deia el «mes de Maria». Es tenia una gran cura a ornamentar l'altar de la Puríssima, on diàriament es celebrava una missa, i es procurava que cap dia no hi faltessin flors fresques. Tota aquesta devoció anava molt dirigida a les noies, posant molt d'èmfasi a ressaltar la puresa de Maria. Tant l'un com l'altre, sembla que hagin passat a l'oblit.

L'Adoració Nocturna al Santíssim Sagrament

De tant en quant, alguns dissabtes, el meu pare, després de sopar, agafava una manta de quadres cargolada amb unes corretges de pell, ens feia un petó i ens deia: «Adéu-siau, vaig a la vetlla», i sortia.

Sortia, sí, cap a Santa Maria, on els membres de l'Adoració Nocturna una vegada al mes organitzaven una nit de vetlla. Era un acte exclusiu per a homes. Tinc entès que el començaven amb l'exposició del Sagrament i una estona de pregària conjunta i, després, per torns, vetllaven el Santíssim. Els altres descansaven, no sé si a la rectoria vella o a la sagristia. D'aquí ve que s'endugués la manta. A l'alba, tots junts, la Santa Missa, la reserva del Santíssim i el retorn a la pròpia llar.

Un cop a l'any, no tinc clar si s'ajuntaven amb els de Sant Josep, organitzaven una vetlla especial que es deia «la festa de les espigues». Acostumava a ser a finals de juny o a primers de juliol, i suposo que el nom li venia del simbolisme espiga- eucaristia, o bé perquè era l'època de l'any que aquestes fructificaven. Malgrat que aquesta celebració no es feia dintre les parets de la parròquia, per la seva singularitat crec que val la pena recordar-ho aquí.

Els senyors de l'Adoració Nocturna, aquella nit, en lloc de reunir-se a Santa Maria com feien habitualment, es desplaçaven als Salesians. Vetllaven tota la nit, feien les seves oracions i al matí, a trenc d'alba, s'oficiava la missa oberta a tothom. Hi pujava molta gent des del centre de la ciutat. Acabada la missa, portant la custòdia, sortien en processó, homes, la gent en general i el celebrant

i, travessant els jardins dels Salesians, enfilaven la carretera d'Argentona, aleshores encara no se'n deia Puig i Cadafalch, fins a la masia Sant Salvador, propietat particular de la família Bartra. La processó anava pujant pel turonet fins arribar a la part més alta, la miranda, des d'on es divisava tot el Mataró d'aleshores. Allà es cantava el *Tantum ergo* i es beneïa amb el Santíssim la ciutat. Era una cerimònia molt bonica en aquella hora plàcida del matí, amb les primeres clarors del sol besant les vivendes encara dormides. Bellesa i exaltació de l'Eucaristia. És una festa que fa molts anys que es degué acabar, però que em va deixar una agradable remembrança.

Suposo que queden moltes altres coses per comentar, però he anat explicant totes aquelles de les quals guardo un record més clar.

CONCLUSIÓ

Tota aquesta xerrada és un recull de les vivències que han anat aflorant dels recons de la meva memòria.

Algunes d'elles, vistes amb el judici d'avui, seixanta-cinc anys després, potser resulten una mica ridícules o un xic ingènues. Hem de pensar que, com he dit al començament, cal situar-les en el context històric que succeïren i des de l'òptica que les vaig viure.

El que sí que demostren és que el fet religiós, fos o no sincer, marcava molt més que avui la vida de la societat.

Hi ha coses que millor que restin en l'oblit, d'altres, sap greu que s'hagin perdut. De totes formes penso que, com a persones de fe, en l'actualitat, la nostra forma de viure-la ha guanyat molt en autenticitat.

Em resta agrair la vostra paciència per haver-me escoltat, i perdoneu-me si m'he fet una mica pesada.

Moltes gràcies!

Carme Solà i Montserrat